

**Рубрика журналу: ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА
ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

УДК 338.48 (0,75.8)

Розмарина А.Л.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту природоохоронної діяльності,
Одеський державний екологічний університет

Колонтай С.М.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту природоохоронної діяльності,
Одеський державний екологічний університет

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

Розмарина А.Л., Колонтай С.М. Аналіз розвитку рекреації та туризму в Одеському регіоні. В статті проаналізовано зарубіжний досвід розвитку рекреації та туризму. Досліджено проблеми розвитку рекреаційно-туристичної галузі в Україні. Визначено значення розвитку туризму та рекреації в Одеському регіоні. Проаналізовано проблеми та перспективи розвитку рекреації та туризму в регіоні. Запропоновано напрями вдосконалення туристичної галузі в Одеському регіоні.

Ключові слова: рекреація, туризм, екологічний туризм, Одеський регіон, туристичний бізнес.

Розмарина А.Л., Колонтай С.Н. Анализ развития рекреации и туризма в Одесском регионе. В статье проанализирован зарубежный опыт развития рекреации и туризма. Исследованы проблемы развития рекреационно-туристической отрасли в Украине. Определено значение развития туризма и рекреации в Одесском регионе. Проанализированы проблемы и перспективы

развития рекреации и туризма в регионе. Предложены направления совершенствования туристической отрасли в Одесском регионе.

Ключевые слова: рекреация, туризм, экологический туризм, Одесский регион, туристический бизнес.

Rozmarina A., Kolontai S. Analysis of the development of recreation and tourism in the Odessa region. The article analyzes foreign experience in the development of recreation and tourism. Problems of development of the recreational and tourist industry in Ukraine are investigated. The importance of development of tourism and recreation in the Odessa region is determined. Problems and prospects of development of recreation and tourism in the region are analyzed. Areas for improvement of the tourist industry in the Odessa region are suggested.

Keywords: recreation, tourism, ecological tourism, Odessa region, tourist business.

Вступ. В сучасних умовах економіко-екологічного та політичної кризи, в Україні стимулювання рекреації і туризму є одним з актуальних напрямів розвитку курортних регіонів, зокрема Одеської області. Так, в стратегії соціально-економічного розвитку Одеського регіону на період до 2022 г. туризм стоїть на третьому місці серед пріоритетних галузей, що мають ключове значення для міста і області, поряд з енергопостачанням, альтернативними джерелами енергії, вдосконаленням і розвитком транспортної інфраструктури, сферами охорони здоров'я, освіти, екології.

В даний час необхідно дослідити основні туризмологічні концепції, удосконалити законодавчо-правове, нормативно-методичне та інформаційне забезпечення рекреації і туризму, а також менеджмент і маркетинг в туризмі.

Питання вдосконалення рекреаційно-туристичної галузі тривалий час є предметом дискусії вчених-економістів і практиків як у нас в країні, так і за кордоном [1-5].

Теоретичні та методологічні підходи до вирішення даної проблеми закладені в дослідженнях таких науковців, як В. Г. Герасименко, Т. П.

Галушкіна, В. Ф. Семенов, С. Г. Нездоймінов, С. С. Галасюк, В. Ф. Кифяк, І. М. Дишловий, В. Л. Тодосійчук, С. К. Харічков, С. І. Соколенко, В. І. Цибух та ін.

Дослідження проведено на основі комплексного аналізу результатів, отриманих вітчизняними науковцями, з урахуванням особливостей розвитку Одеського регіону та використанням світового досвіду управління розвитком рекреаційно-туристичної галузі.

Постановка задачі. Метою даної статті є дослідження проблем розвитку рекреаційно-туристичної галузі як в Україні в цілому, так і в Одеському регіоні та обґрунтування перспектив його практичного застосування в сучасних умовах.

В якості основних методів дослідження використані статистичний та економіко-екологічний аналіз, методи порівнянь і аналогій.

Інформаційною базою для статті послужили законодавчі акти в області рекреації і туризму, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з досліджуваної теми.

Результати дослідження та їх аналіз. Туризм є складовою частиною рекреаційного господарства, яке включає в себе систему підприємств, що забезпечують санаторно-курортні послуги, туристичне обслуговування та відпочинок різних контингентів населення. Потреба в розвитку рекреаційних послуг пов'язана з урбанізацією, що викликає погіршення екологічних умов проживання людини; підвищенням психологічного навантаження і накопиченням нервової втоми; розширенням видів використання природних ресурсів, в тому числі в сфері задоволення потреб людей у відпочинку, туризмі, спілкуванні з природою; переорієнтацією з закордонного туризму на внутрішній.

Крім того, в даний час назріла необхідність у пошуку нових перспективних напрямків економічного зростання регіонів, в тому числі на основі туризму як високорентабельного сектора економіки. Так, туризм та подорожі забезпечують 3-5% світового ВВП і 30% світового експорту послуг, а також сприяють підтримці зайнятості населення в розмірі 7-8% [2, с.23].

У багатьох країнах туризм є значним джерелом доходів державного та місцевих бюджетів і дозволяє вирішити соціально-економічні проблеми. Туристична галузь підтримує понад 50 суміжних галузей і забезпечує зайнятість населення. Створення одного робочого місця в туризмі обходиться в 20 разів дешевше, ніж в промисловості. Ряд держав, в тому числі Франція, Італія, Іспанія, Польща, Чехія, Кіпр, Греція та інші, завдяки розвитку туризму подолали економічну кризу в досить короткий час [4, с.7].

В Італії прибуток від туризму в експорті країни становить 11%, в Австрії - 9%, В Данії - 8%. В економіці Хорватії частка туризму становить 17% [3, с.7].

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить про пряму залежність між часткою надходжень від туризму і рівнем економічного розвитку держав. Так, більше 70% надходжень від туризму припадає на європейський (53-54%) і американський (20%) туристичні макрорегіони (20%) [4, с.10].

Отже, визначальним фактором розвитку туризму є не стільки природно-кліматичні умови, скільки рівень економічного розвитку держав і відповідно якість виробленого ними туристичного продукту. Основним туристичним продуктом є стандартний набір послуг, що надається в одному «пакеті», в тому числі транспортні, готельні, екскурсійні, інформаційні, побутові, посередницькі та інші послуги. Виробляти високоякісний туристичний продукт можуть країни зі сформованим ринковим середовищем, високою культурою обслуговування та комфортом для споживачів туристичних послуг.

Одеський регіон є популярною туристичною дестинацією не тільки для жителів України, але й відвідувачів із зарубіжних країн. Регіон володіє усіма необхідними ресурсами (природні, культурно-історичні та соціально-економічні) для залучення туристів із різних регіонів світу. Соціально-економічні ресурси перш за все представляють інфраструктуру регіону, яка необхідна для розвитку туризму. Саме її стан залишається незадовільним, як у самому регіоні так і в Україні загалом. Необхідним є виділення проблем, пов'язаних з туристичною інфраструктурою Одеського регіону. До таких можна віднести:

- низький рівень розвитку єдиної транспортної мережі, при шляхового сервісу та інформаційного облаштування, незадовільний стан дорожнього покриття та безпеки дорожнього руху;

- слабка робота туристично-інформаційних центрів в регіоні;

- відсутність вело-доріжок;

- недостатній контроль за сертифікацією засобів розміщення;

- необґрунтована ціна на послуги засобів розміщення;

- достатньо низька якість послуг з оздоровлення та туристичного відпочинку, що в першу чергу спричинене зношеністю обладнання закладів охорони здоров'я, відсутністю сучасного медичного обладнання, високою вартістю послуг у відношенні до середнього рівня доходів населення;

- обмеженість фінансового забезпечення мережі закладів культури і мистецтва області, що пов'язано з необхідністю утримувати такі об'єкти за рахунок коштів місцевих бюджетів та забезпечувати належне матеріально-технічне забезпечення для підтримки відповідного рівня послуг;

В сучасних умовах туризм в Україні поки не може бути привабливим для іноземців. Це підтверджується статистичними даними по Одеській області (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка туристичних потоків по Одеській області (тис. осіб) [5, с.450]

Туристичні потоки	2000	2005	2010	2013	2014	2015
Кількість туристів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності	242,4	117,7	103,5	61,6	43,4	45,8
Іноземні туристи	77,3	53,5	34,9	7,1	3,0	1,1
Туристи - громадяни України, які виїжджали за кордон	25,3	29,7	37,6	44,1	34,8	33,8
Внутрішні туристи	139,8	34,5	31,0	10,4	5,6	10,9
Кількість екскурсантів	68,8	63,3	84,2	21,5	6,9	7,7

Якщо в 2000 році в регіоні побувало 77,3 тис. іноземних туристів, то в 2010 році - 34,9 тис., а в 2015 - всього 1,1 тис. осіб. Причому, якщо в 2000-2015 рр. серед іноземців, які відвідували Одеську область, переважали громадяни з США, Німеччини, Швейцарії, Великобританії, то в останні роки в регіон прибували в основному туристи з країн СНД.

Що стосується внутрішніх туристів, то також спостерігається тенденція до скорочення їх кількості в 2-3 рази, тільки в останні роки їх кількість трохи зросла. При цьому кількість туристів - громадян України, які виїжджали з Одеської області за кордон, дещо зменшилася. Якщо в 2013 році таких туристів було 44,1 тис. чол., в 2014 р - 34,8 тис. чол., то в 2015 році вже 33,8 тис. чол. Серед них в 2015 р найбільшою популярністю користувалися Туреччина, Єгипет, Греція, Італія.

Кількість екскурсантів в Одеському регіоні до 2010 року мало тенденцію до зростання. Однак починаючи з 2013 р їх число значно скоротилося. Так, в 2013 році їх було 21,5 тис. чол., в 2014 році - 6,9 тис. чол., а в 2015 році - 7,7 тис. чол.

Таким чином, можна зробити висновок, що туристичні послуги, що надаються туроператорами і турагентами Одеського регіону, не відповідають необхідним світовим стандартам і не користуються значним попитом на міжнародному та внутрішньому туристичному ринку. В останні роки це пов'язано в основному з політичної та соціально-економічною нестабільністю в Україні.

Не дивлячись на те, в Одеському курортному регіоні є значний рекреаційний потенціал, унікальність його природно-кліматичних умов і вигідне географічне положення використовується далеко не повною мірою. На сьогоднішній день популярністю в регіоні користуються такі райони як Кароліно-Бугаз, Шабо, Сергіївка, Чорноморка, які простяглися вздовж Чорного моря прибережною смугою 1-3 км. Найбільш цінними рекреаційними ресурсами є комфортний помірно-континентальний клімат, тепле Чорне море з

піщаними пляжами, лимани з лікувальними грязями і ропою, підземні мінеральні води.

За статистичними даними, на 2015 рік в Одеській області функціонувало 397 санаторно-курортних і оздоровчих установ, в тому числі 33 санаторії, 7 будинків відпочинку, 357 пансіонатів, баз та інших закладів відпочинку. Загальна кількість місць в цих установах склало 48988 ліжко-місць, а кількість оздоровлених в них осіб - 270 979 чол. [5].

Число готелів та аналогічних місць розміщення туристів і відпочиваючих склало в Одеській області в 2015 році - 350, з кількістю номерів в них 6499 [5].

Отже, певні позитивні тенденції в сфері рекреації і туризму Одеського регіону все ж спостерігаються. Перспективним напрямком розвитку регіональної економіки і рекреаційного комплексу є розширення круїзного бізнесу і трансчорноморських пасажирських перевезень, зокрема, розвиток круїзного пізнавального туризму, а також ділового та екологічного туризму. Ці види туризму не вимагають значних інвестицій, але в той же час сприяють припливу коштів у регіон і є переважно екологічно чистими.

У зв'язку з цим хотілося б окремо зупинитися на такому важливому питанні як вплив рекреації і туризму на навколишнє середовище регіону. Досить часто самі рекреаційно-туристичні об'єкти чинять негативний антропогенний вплив на природне середовище, оскільки частина з них не оснащена очисними спорудами, часто порушуються норми розміщення відходів. Будівництво нових рекреаційних об'єктів супроводжується вирубкою зелених насаджень, руйнуванням ґрунту, заподіянням шкоди флорі і фауні регіону. Тому необхідною умовою розвитку рекреаційних зон є суворе дотримання норм антропогенного навантаження на природні екосистеми в межах їх оптимальної рекреаційної ємності.

Пріоритет повинен віддаватися таким видам туризму, які не чинять негативний вплив на екологічний баланс у регіоні. До них, в першу чергу, відноситься екологічний «зелений» туризм, який мінімально впливає на

природне середовище і забезпечує рівновагу між туристом, природною та господарською діяльністю.

Різновидами екологічного туризму є спортивний туризм, маршрутно-пізнавальний, етнографічний, сільський та ін. Розвиток «зеленого» туризму дозволяє зберігати і відновлювати природні ландшафти (заповідники, заказники, національні парки), підвищує зайнятість місцевого населення, сприяє поповненню державного і регіональних бюджетів. Так, у Франції дохід від «зеленого» туризму в загальнодержавному бюджеті становить понад 1 млрд. євро, а в бюджетах регіонів - 2 млрд. євро; в бюджеті Сербії він перевищує 100 млн. євро і становить 15% надходжень від усіх видів туризму, що здійснюються в країні [1, с.34].

В Одеському курортному регіоні є всі передумови для розвитку екологічного туризму, в тому числі сільського та етнографічного туризму. Цьому сприяє сприятливий клімат, корисний для здоров'я; наявність природних заповідних зон (в тому числі в районі Тилігульського, Хаджибейського, Куяльницького, Дністровського лиманів), так звана Українська Венеція в місті Вилкове Кілійського району Одеської області; численні етнографічні групи зі своєю самобутньою історією та культурою.

Висновки. Ринок рекреаційних послуг в Одеському регіоні знаходиться на початковому етапі формування на шляху до світових стандартів. Тому в даний час необхідно не збільшення кількості рекреаційних об'єктів, а створення конкурентоспроможного ринку послуг з використанням існуючого рекреаційно-туристичного потенціалу.

Для активізації рекреаційної сфери необхідно формування системи нормативно-правових актів, що стимулюють розвиток туристичного бізнесу, а також використання механізмів державної та регіональної підтримки. У тому числі: податкові і кредитні пільги для підприємств рекреаційного господарства; прямі субсидії або надання гарантій на інвестиції для залучення інвесторів; надання на пільгових умовах в оренду об'єктів інфраструктури; створення зон

вільного підприємництва рекреаційного профілю; інформаційна підтримка та ін.

Рекреаційне господарство повинно сприяти не тільки розвитку економіки, а й забезпечувати збереження екологічної рівноваги в регіоні і прийнятні природні умови проживання людини. Цьому сприятиме поширення «зеленого» туризму як пріоритетного для Одеського курортного регіону.

Список літератури

1. Ілляшенко С.М., Ілляшенко Н.С., Щербаченко В.О. «Зелений» туризм як один з напрямів сталого розвитку регіону // Економіка України. – 2013. – №8. – С.33-39.
2. Кифяк В.Ф., Кифяк О.В. Регіональні детермінанти становлення туристичної галузі в контексті розвитку «зеленої економіки» // Регіональна економіка. – 2012. – №4. – С.23-30.
3. Колосінська М.І. Дослідження конкурентоспроможності туристичного ринку України» // Регіональна економіка. – 2012. – №2. – С.185-193.
4. Мальська М.П., Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія та практика. – К.: ЦУЛ, 2012. – 368 с.
5. Статистичний щорічник Одеської області за 2015 рік // Головне управління статистики в Одеській області. – Одеса, 2014. – 464 с.